

„Egy facsemete a határban”

Lipták Pál egyszemélyes múzeumáról

„...Tíz esztendő s koromtól szabad elhatározással döntöttem sorsomról. Úgy nőttem, mint egy facsemete a határban, melyet fává növel az idő, miközben nem gondozta, nem nyeste, alakította senki, nőtt aszerint, kedvező vagy zord volt az időjárás. Ha a facsemetét durva sérülés nem éri, alakja, formája olyanná válik, mint a levele” – ez a néhány sor áll a *Lipták Pál* című, az olvasótól, lapozgatótól minden további információt, műfajmeghatározást, tartalmi eligazítást megtagadó hatalmas méretű, vaskos album élén. Hogy a kiadó nem magyarázta meg, miről is van szó – képgyűjteményről, monográfiáról, festő-bemutatóról stb. – az mindenképp helyeselhető. Lipták Pál neve fogalom, és persze nem csak a könyvtárosok körében. Mert hogy ez utóbbiak számára kicsoda ő, azt – épp ebben a lapban – nemigen lenne illendő elmagyarázni. Hisz Lipták Pál neve legendává, szinte-szinte mítosszá vált már, és joggal. Ő képviseli számunkra a hőskort, de azt a hőskort, amely szervesen át tudott nőni az újba, sőt a legújabbba is. A szabadpalc előtti időktől a szabadpalcig és a legújabb vívmányokig szakmánk történetének minden etapjában találkozhatunk nevével, és pedig kivétel nélkül a főszereplők, a jellegadók, a meghatározó egyéniségek között. Csak a legutóbb is nem kisebb személyiség szólt róla igen melegen a vele készült interjúban, mint *Ambrus Zoltán*, az MKE elnöke, és annak a békéscsabai Megyei Könyvtárnak az igazgatója, amely könyvtártól elszakíthatatlan Lipták Pál neve és működése. („...el kell mondanom, ha valaki kedvet ébresztett bennem a könyvtárugy iránt, akkor az mindenképpen ő volt. Példa volt számomra az is, ahogy ő a pályáját megfutotta, ahogy a könyvtárugyhöz viszonyult, de az is, amilyen szerepet a város kulturális közéletében betöltött. Az első perctől kezdve láttam, hogy az ő létformája az igazi alkotó értelmiségi lét. Könyvtárosi munkájára az volt a legjellemzőbb, hogy mindig létrehozott valamit, az ő tartása határozta meg az újdonságokkal, az újszerűségekkel kapcsolatos hozzáállást.” 3K, 1999. február). Szóval, közvetve/közvetítve (persze a szó hegeli értelmében, amely a közvetítést a szellem meghatározó attribútumának tekinti) nemcsak az új békéscsabai Megyei Könyvtárat, de akár magát Ambrus Zoltánt is Lipták Pálnak köszönhetjük.

Ezúttal azonban nem a nagy könyvtárosegyéniségről, hanem Lipták Pálról, a művészről van szó. Persze mindig mindenki tudta, hogy Lipták Pál festő, festőművész, alkotó. Sokan voltak és vannak ugyan, akik úgy vélik: a művészlét összeférhetetlen mindennemű „civil” foglalkozással, ám Lipták ebben is kivételnek bizonyult. Nagy könyvtáros és nagy festő, anélkül, hogy ez a kettősség bármiféle problémát jelentett volna számára (vagy ha igen, erről a kívülállók nem tudhattak-sejthettek semmit). A most megjelent album a festőt, Lipták Pált, a művészt mutatja be a ma elérhető teljességgel, gazdagsággal és – technikailag

is – világszínvonalon. A mű, a kiadvány formailag is igen sokban eltér a szokványos művészalbumoktól. 114 nagyalakú, színes reprodukciót hoz, és ezzel vége. A mű élén olvasható az általunk is idézett, enigmatikusságában is roppant jellemző, egyszerűségében is többszörösen polivalens vallomás, olvasható még egy meleg hangú köszöntő Bereczky Lorándtól, a mű végén pedig megtalálható Lipták kiállításainak pontos jegyzéke (igen hosszú lista), valamint egy rövid beszélgetés a művésszel, ám hiányzik a kötetből minden ilyenkor szokásos és szinte kötelező kellék: a művész életrajza, pályájának, működésének kronológiája, az egyes pályaszakaszok értő kritikusok általi megállapítása és jellemzése, az egyes képek minieszékből történő elemzése, a legfontosabb méltatásokból készült szemelvénygyűjtemény, az alkotó vallomásai, önértelmezései stb., stb., stb. – Szóval hiányzik mindaz, ami – ilyen vagy olyan szinten-színvonalon – propaganda, kedvcsináló, bennfenteskedő vagy intimpistáskodó az ilyen művekben, és amelyekhez olyannyira hozzászoktattak minket, hogy hiányuk immáron beszédessé vált. Ezúttal a hiányt azt mondja, hogy Lipták képei erre a körítésre nem szorulnak rá. (Amiként Ford hirdetett annak idején, üresen hagyatva a hatalmas folyóiratoldalt, csak legalul közölte: „Itt hirdetne Ford, ha szüksége lenne rá”.) Lipták sem szorul körítésre. Megáll és beszél önmagában és önmagáért.

Csak a képek láthatók tehát, egészoldalas, szép, színes reprodukciók, az oly jellemző liptáki címekkel, amelyek általában hosszúak, és minden irodalmiaskodás nélkül is veretes szövegűek (*Málló házfalak előtt katonák vonulnak, Újra hantokká válnak a vályogfalak, Vörös váza vízében virágcsokor, Gyászbeszédek mély visszhangja csendül, Kit űz a balsors, azt mindenki űzi* stb.). E címek, kivált a képjegyzékben, egymás után állva és úgy olvasva, akár versekként is elmennének, ám szépségük elhalványul, sőt szinte megsemmisül a képeket látva-szemlélve. Ezeket a képeket nézve, persze a képzőművészetben, a hazai piktúrában járatosak fel-felkiálthatnak: az alföldi iskola! a realitást jelképi sugárzásúvá alakító, szimbólumokat veristán földre rántó irányzat nagyszerű produkciói ezek, és sorjáztathatják akár a neveket is (mi megkíméljük tőle az olvasót), a hazai festészet-történet idevonható nagyjainak, az „iskolának” szent és tisztelt neveit. Ám Lipták képei – és erre tán jobban ráérezhet az, aki kevésbé járatos az iskolák, irányzatok kérdéskörében, teljességgel egyedi, egyéni, saját arccal bíró remek. Tanult, hát persze hogy tanult a nagy mesterektől. Lipták nem naiv művész, sőt! Ám eltalált, vagy sokkal inkább megtalált valamit, ami csak ő. A tájak, a házak, a szobabelsők, az alakok, a figurák, az enteriőrök, a csendéletek rekvizitumai, a gabonatáblák, a templomok (stb.) egészen sajátos fényben úsznak. Nem impresszionizmus, hanem a plain air lokális változata. A fény ugyanis máshonnan jön. Nem kívülről, hanem belülről. A sötét ég alatt a templomba siető sötétruhás alakok mellett-mögött-fölött kiragyogó sárga, barokk templomfalat és tornyot nem a nap világítja meg; az őszi szántást végző alak fölött a napkorong rozsdabarna, a lovak viszont metafizikai fényességet árasztanak; a *Perzselő szélű délután* asszonyalakját nem a perzselő nap, hanem a belülről áradó erotika teszi vörösen ragyogóvá; az *A túlsó parton emlékeink várnak* című képen az emlékek vöröse és sárgája világít, nem a romantikusan kék (szürkés-kék) égbolt fényei; az *Aranykort idéző augusztusi nap „napja”* nem a kalendáriumé, nem az égbolté, az ragyog és idézi az aranykort, nem az égitest. Ez utóbbi kép – persze nemcsak címe, első-sorban nem címe miatt – el kell, hogy gondolkodtassa az albumot lapozgatót. Itt

válik talán leginkább mítoszivá, „túlos derengésűvé” a kép. Dehát ilyen az mindenütt, még az olyan „léha” alkotásoknál is, mint a *Kis nők vihognak utcai fényben* címűnél. Pedig nemcsak a „kis nők” vihognak ezen a képen, vihog maga a kép is: a nők kis csoportja a fokozhatatlanul ironikus képi megformálás iskolapéldája, a kép szélén álló, zsákmányra-ínycsiklandó látványra leső férfialakok groteszk éhsége-közönségessége is aligha gradálható, az egész mégis mintha a goethei Lünkeusz látványa lenne. Zum sehen geboren, zum schauen gestellt – mondja a kép, és a látás-nézés itt egy másik látás-nézéssel felel, felejtethetetlen sugárzásúvá, belső sugárzásúvá mélyítve a művet.

A kiadó, csak becsülhető módon, szerény és visszafogott volt a kötet „felszerelésénél”, az ún. extrák adagolásánál. Az ismertető immáron kezdi túllépni a szerepe által diktált határokat. Akkor már inkább a vallomás: jelentős művészt és művészetet revelál az album. Bennfentes értőknek és naiv-gyakorlatlan látni tanulóknak egyaránt érdemes belső ismeretséget kötniük a művel. (VK)

(Lipták Pál. Szerk., tervezte és tipografizálta Szemenkár Mátyás. Bp. 1999. Szemimpex Kiadó. – A mű, árkedvezményel, megrendelhető a kiadónál is: 1387 Budapest 62 Pf. 37)

